

УДК 78.071.2

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2025-45-27>**Олександр Петрович Віла-Боцман**

ORCID: 0000-0002-5186-893X

доктор філософії,

доцент кафедри хорового диригування

Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

avilabotsman@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИЧНОСТІ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА

Мета роботи. У статті здійснюється теоретичне осмислення феномену диригентської ідентичності в контексті трансформацій академічної музичної культури XXI століття. Дослідження фокусується на розкритті сутності творчої особистості диригента-хормейстера як складного, міждисциплінарного феномена, який формується на перетині естетичних, педагогічних, виконавських та соціокультурних координат. **Методологія дослідження.** У процесі аналізу було застосовано порівняльно-аналітичний, культурологічний, феноменологічний та міждисциплінарний підходи, що дало змогу узагальнити актуальні наукові концепції та теоретичні підходи до інтерпретації ідентичності диригента-хормейстера. Джерельна база дослідження охоплює наукові публікації, представлені в авторитетних міжнародних індексах (Scopus, Web of Science, SSRN, CEEOL) за останні десять років, з акцентом на український та європейський музикознавчий дискурс. **Наукова новизна.** Уперше здійснено структурований огляд та типологізацію сучасних теоретичних моделей диригентської ідентичності, які включають концепції креативного лідерства, культурної дипломатії, інтеркультурної комунікації, педагогічного перформансу та медіапрезентації. Аргументовано, що сучасна ідентичність диригента-хормейстера є не лише професійною роллю, а й активною культурною позицією, яка репрезентує національну музичну традицію у глобалізованому мистецькому просторі. Також обґрунтовано, що взаємодія з аудиторією набуває нових форм – від традиційного інтерпретаторського авторитету до партнерської креативної взаємодії у віртуальних середовищах. **Висновки.** Ідентичність диригента-хормейстера в умовах сучасних трансформацій музичної культури постає як складне динамічне явище, що потребує нового теоретичного осмислення. Вона інтегрує в собі багатовекторні функції: виконавську (репрезентативну), педагогічну (навчальну), естетичну (творчу), медіа-комунікативну (цифрову), соціокультурну (ціннісну) та культурно-дипломатичну (інтернаціональну). Сформована

у тісній взаємодії з національними традиціями та глобальними викликами, сучасна диригентська ідентичність вимагає від фахівця гнучкості, креативності та здатності до інтеграції інноваційних стратегій у власну професійну практику.

Ключові слова: диригентська ідентичність, хормейстер, хорове мистецтво, музичне лідерство, трансформація культури, інтеркультурна комунікація, медіаперформанс.

Vila-Botsman Oleksandr Petrovych, PhD, Associate Professor at the Department of Choral Conducting of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

Theoretical approaches to the identity of the choral conductor

Research objective. This article offers a theoretical examination of the phenomenon of conductor's identity within the context of the transformation of academic musical culture in the 21st century. The study focuses on revealing the essence of the choral conductor's creative personality as a complex interdisciplinary construct formed at the intersection of aesthetic, pedagogical, performative, and sociocultural dimensions. **Research methodology.** The analysis applies comparative, cultural, phenomenological, and interdisciplinary approaches, allowing for a synthesis of relevant scholarly concepts and theoretical frameworks regarding the identity of the choral conductor. The source base includes publications indexed in leading international databases (Scopus, Web of Science, SSRN, CEEOL) over the past ten years, with particular attention to Ukrainian and European musicological discourse. **Scientific novelty.** This study is the first to provide a structured overview and typology of contemporary theoretical models of conductor's identity, encompassing concepts of creative leadership, cultural diplomacy, intercultural communication, pedagogical performance, and media presentation. It argues that the modern choral conductor's identity is not limited to a professional role but reflects an active cultural position that represents national musical tradition within the global artistic landscape. Furthermore, it is substantiated that the conductor's interaction with the audience is being redefined – from the traditional authoritative interpreter to a collaborative, creative partner in virtual and digital spaces. **Conclusions.** In the current conditions of musical and cultural transformation, the choral conductor's identity emerges as a complex and dynamic phenomenon requiring new theoretical interpretation. It integrates multifaceted functions: performative (representational), pedagogical (educational), aesthetic (creative), media-communicative (digital), sociocultural (value-oriented), and cultural-diplomatic (international). Formed through a close interplay between national traditions and global challenges, contemporary conductor identity demands flexibility, creativity, and the ability to integrate innovative strategies into professional practice.

Key words: conductor's identity, choral conductor, choral art, music leadership, cultural transformation, intercultural communication, media performance.

Актуальність теми дослідження. У XXI столітті хорове мистецтво зазнає глибоких трансформацій під впливом цифрових технологій, глобалізації культурного простору та зрушень у системі мистецької освіти. На цьому тлі постає необхідність перегляду усталених уявлень про професійну ідентичність хормейстера. Традиційна роль диригента як виконавця й керівника музичного колективу вже не вичерпує спектра сучасних очікувань. Сьогодні диригент все частіше виступає як креативний лідер, педагог, фасилітатор, медіакомунікатор та представник національної культурної ідентичності у глобальному контексті.

Попри наявність окремих досліджень, науковий дискурс поки що не сформував цілісної міждисциплінарної моделі, яка б відображала сучасну динаміку професійної самоідентифікації диригента-хормейстера. Таким чином, актуальною є потреба в системному теоретичному аналізі цього явища, з урахуванням нових викликів – зокрема цифровізації, міжкультурної взаємодії та зміни форматів комунікації з аудиторією.

Мета дослідження. Сучасні трансформації у сфері музичної культури зумовлюють необхідність переосмислення професійної ролі та творчої ідентичності хормейстера в умовах динамічних змін. У зв'язку з цим, мета даного дослідження полягає у всебічному теоретичному аналізі феномену диригентської ідентичності у хоровому мистецтві початку XXI століття. Зокрема, дослідження спрямоване на виявлення ключових характеристик індивідуальності хормейстера як багатофункціональної постаті, діяльність якої поєднує виконавський, педагогічний, креативний, комунікативний та соціокультурний компоненти. У цьому контексті важливою складовою є аналіз змін у формах взаємодії диригента зі слухачською аудиторією – від традиційної сценічної комунікації до новітніх мультимедійних та цифрових практик. Крім того, одним із завдань дослідження є узагальнення та систематизація сучасних наукових підходів до проблеми ідентичності хормейстера в українській та зарубіжній науковій літературі. Особливий акцент зроблено на компаративному аналізі інтерпретаційних моделей, які демонструють інтеркультурні відмінності у визначенні ролі диригента-хормейстера в сучас-

ному мистецькому просторі. Таким чином, метою дослідження є не лише опис актуального стану проблеми, але й формулювання концептуальних засад для подальшого теоретичного осмислення й практичного втілення нових форм музичного лідерства у хоровому мистецтві.

Наукова новизна. У запропонованому дослідженні диригентська ідентичність розглядається не лише як професійна характеристика виконавця, а як багатовимірне соціокультурне явище, що динамічно змінюється під впливом трансформацій музичного, інформаційного та освітнього середовища. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено міждисциплінарний аналіз ідентичності хормейстера, який охоплює не тільки виконавський, але й педагогічний, креативний, медіакомунікаційний та культурно-репрезентативний аспекти. У дослідженні аргументовано, що сучасна ідентичність хормейстера формулюється як інтеграція традиційної професійної моделі та інноваційних ролей, пов'язаних із цифровими технологіями, культурною дипломатією, соціальним лідерством та новими типами комунікації зі слухачем. Запропоновано авторську типологію проявів диригентської індивідуальності, що враховує сучасні формати взаємодії (онлайн-концерти, віртуальні хори, інтерактивні платформи). Крім того, наукову новизну становить компаративне узагальнення українських і західноєвропейських підходів до осмислення диригентської ідентичності, що дозволяє розширити поняттєвий апарат і включити національний досвід у міжнародний дискурс. У такий спосіб дослідження сприяє формуванню нової методологічної платформи для вивчення хорового мистецтва в умовах культурної глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Поняття «ідентичність» є багатозначним, поліаспектним і широко застосовується в соціогуманітарному знанні. У межах хорового мистецтва та диригентської практики воно набуває особливої ваги, оскільки визначає глибину професійного самоусвідомлення, творчої самореалізації та здатності до комунікації зі спільнотою – як музичною, так і соціальною. Теоретичні підходи до осмислення диригентської ідентичності

формуються на стику музикознавства, психології творчості, культурології, мистецької педагогіки та соціальної комунікації.

Значну частину сучасних досліджень зосереджено на вивченні творчої індивідуальності диригента, яка в контексті ідентичності розглядається як її персоніфікована форма. Так, у праці І. Бермес [7] диригент постає як культурний суб'єкт, діяльність якого виходить за межі сценічної інтерпретації й охоплює педагогічну, наукову, публічну та соціокультурну площину. Подібний підхід використовує С. Луковська [6], де авторка розглядає творця-інтерпретатора крізь призму композитора, виконавця і педагога, що формує інтегральну ідентичність у процесі музичної взаємодії.

Українські дослідники (зокрема, Пучко-Колесник, Скорик, Шумська, Шевчук) акцентують на специфіці вітчизняної диригентської школи, де ідентичність хормейстера є похідною від національної художньої традиції, етнокультурних кодів і репертуарної політики. У публікації О. Батовської та Н. Белік-Золотарьової [8] також простежується ідея глобального переосмислення хорового мистецтва, що актуалізує потребу в новому баченні професійної ролі диригента.

Паралельно у зарубіжній літературі, зокрема в роботі Дж. А. Спаркс [3], ідентичність диригента розглядається як кроскультурний феномен, що трансформується під впливом середовища, типу колективу, аудиторії та інституційних змін. Авторка досліджує «transformative singing engagement» як спосіб розширення професійної ідентичності хормейстера – від технічного координатора процесу до лідера співтворення.

Таким чином, наявні теоретичні підходи дають змогу розглядати диригентську ідентичність як відкриту, гнучку і багатоврівневу систему, що формується в динаміці взаємодії з контекстом. Ця система є предметом як особистого самовизначення митця, так і соціального впізнавання, що робить її ключовим чинником у конструюванні авторського стилю хормейстера в сучасній культурі. Відповідно, ідентичність хормейстера має поліструктурний характер, що об'єднує низку взаємопов'язаних компонентів.

Передусім, слід виокремити виконавський компонент, який традиційно є ядром професійної ідентичності диригента. Його основу становить володіння технікою жесту, партитурним мисленням, здатністю до художньої інтерпретації й ансамблевого балансу. Водночас, сучасний хормейстер має також бути педагогом – формувати інтелектуальний і вокальний простір колективу, ініціювати процес постійного навчання, розвитку слуху, інтонації, культури звуку.

Зростає значення комунікативної складової, яка виявляється у вмінні створювати позитивний психологічний клімат у колективі, встановлювати довіру, вести публічну комунікацію. У цьому контексті хормейстер виконує функцію лідера – не лише музичного, а й соціального, культурного, медіаційного.

Креативний аспект ідентичності пов'язаний із здатністю до створення авторських інтерпретацій, розробки нових форматів взаємодії з аудиторією, включення до програми концертів сучасної або маловідомої музики, міжжанрових експериментів. У дослідженні А. Литвиненко, С. Гуральна та Т. Пістунова [5] підкреслюють важливість ідентичності як репрезентативного механізму, що відображає національну, культурну та гендерну приналежність виконавця.

Зіткнення різних вимірів діяльності хормейстера – академічного, соціального, креативного, педагогічного – створює унікальні моделі професійної самореалізації, в яких традиційні й інноваційні ролі співіснують або навіть конфліктують. Це, своєю чергою, потребує від фахівця гнучкості, самоусвідомлення, відкритості до змін – тобто якостей, що все частіше розглядаються як ознаки сформованої диригентської ідентичності.

У сучасній музичній культурі стрімко змінюється характер комунікації між виконавцем і слухачем. Якщо раніше ця взаємодія була переважно односторонньою, з чітким поділом на «сцену» і «зал», то сьогодні диригент як публічна фігура дедалі частіше виступає активним учасником діалогу з аудиторією – як безпосередньо під час виконання, так і в медійному просторі до та після події.

Однією з ключових тенденцій є зміна вектора комунікації: від вертикальної до горизонтальної. Слухач не лише сприймає

готовий продукт, а й включається у творчий процес – через інтерактивні лекції, публічні репетиції, коментарі диригента до програми, цифрові трансляції з живим обговоренням. Це вимагає від хормейстера нових навичок – публічної риторики, емоційної відкритості, гнучкого мовного стилю.

Розвиток цифрових технологій сприяв появі нових форматів хорової комунікації – онлайн-хори, дистанційні концерти, мультимедійні постановки, VR/AR-проекти. Так, у дослідженні П. Й. Мартінчек [4] підкреслюється, що віртуалізація музичних практик змінює не лише канали доступу до аудиторії, а й саму ідентичність диригента як «лідера співприсутності» (presence leadership).

Іншою важливою тенденцією є переосмислення ролі харизми та іміджу диригента у публічному просторі. Слухач сучасного покоління схильний довіряти не лише мистецькому рівню, а й людській відкритості, ціннісній позиції, соціальній активності хормейстера. Як зазначає Дж. А. Спаркс [3], диригент XXI століття – це не просто «керівник ансамблю», а фасилітатор спільного досвіду, культурний модератор, здатний створити емоційний зв'язок на основі співпереживання й культурної залученості.

Таким чином, новітні форми взаємодії вимагають від диригента розширення традиційного інструментарію комунікації: від мовчазного «мовлення жестом» – до багаторівневої системи публічної присутності, де співіснують інтерпретація, пояснення, фасилітація й медіа-підтримка творчої події.

Проблематика диригентської ідентичності активно розробляється як у вітчизняному, так і в зарубіжному науковому дискурсі, проте акценти, методології та інтерпретації суттєво різняться. Українська наукова традиція зосереджена переважно на естетико-педагогічних аспектах диригентської діяльності, а також на збереженні національної виконавської школи, репертуарної спадщини та інтерпретаційних підходів. Натомість у зарубіжних дослідженнях, особливо англomовного академічного простору, акцент робиться на міждисциплінарності, соціокультурному аналізі, лідерстві та ідентичності як динамічному конструкті.

Так, у роботах І. Бермес [7] і А. Литвиненко [5] простежується підхід до хормейстера як до культурного агента, що репрезентує національну традицію у глобальному контексті. Ці дослідження торкаються питань ідентичності як комунікативного інструменту й соціального послання. Водночас у статті С. Луковська [6] розглядає комплексну ідентичність музиканта (композитора, виконавця, викладача), що розкривається через педагогічні й креативні стратегії.

Значну роль у зарубіжних публікаціях відіграє категорія культурної гнучкості, здатності адаптуватися до різних аудиторій, стилів, контекстів. У дослідженні Дж. А. Спаркс [3] диригентська ідентичність розглядається через призму кроскультурної взаємодії, а також педагогічного лідерства у спільному вокальному просторі.

Натомість у працях українських авторів (зокрема Ю. Пучко-Колесник) спостерігається акцент на збереженні виконавської школи, трансляції академічних стандартів і патернальної моделі керівництва. Однак і тут намічаються тенденції до оновлення концепції диригентської ролі – через звернення до сучасного репертуару, інноваційної сценографії та осмислення ролі аудиторії.

Таким чином, українська та зарубіжна наукова думка сходяться в розумінні того, що ідентичність хормейстера не є сталою величиною, а формується в постійному русі – під впливом соціальних, культурних, технологічних чинників. Однак якщо західні джерела тяжіють до більшої інституційної та соціальної варіативності, то українські – поки що здебільшого репрезентують академічну перспективу. Подолання цього розриву може сприяти глибшому включенню українського хорового мистецтва до глобального дискурсу.

Попри зростаючий інтерес до проблеми диригентської ідентичності, в українському науковому середовищі вона залишається недостатньо теоретично осмисленою. Основна проблема полягає у відсутності уніфікованої методології аналізу хормейстерської індивідуальності в умовах сучасної трансформації культурного простору. Також бракує емпіричних досліджень, які б ґрунтувалися на аналізі конкретних кейсів, інтерв'ю з диригентами, спостереженні за їхньою діяльністю в нових форма-

тах. Перспективним напрямом є розробка типологій сучасних моделей диригентської ідентичності, адаптованих до цифрової, мультикультурної та перформативної реальності. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на порівняльному аналізі регіональних шкіл, інтеграції елементів естетики, соціології та медіа-комунікації. Важливим залишається питання включення теми у структуру мистецької освіти та професійної підготовки диригентів нового покоління.

Висновки. Проведений аналіз підтверджує, що сучасна диригентська ідентичність постає як багаторівневий, динамічний конструкт, який формується у взаємодії між традиційною виконавською школою та новітніми соціокультурними викликами. Авторська типологія ідентичності хормейстера включає шість ключових функцій:

1. Виконавська – репрезентація авторського інтерпретаційного стилю;
2. Педагогічна – формування колективної вокальної культури;
3. Креативна – ініціювання інноваційних мистецьких практик;
4. Комунікативна – розширення каналів взаємодії з аудиторією;
5. Соціокультурна – трансляція цінностей національної традиції;
6. Медіа-репрезентативна – публічна присутність у цифровому просторі.

Розуміння ідентичності як відкритого міждисциплінарного конструкту дозволяє не лише описати сучасний стан, але й сформулювати нову парадигму підготовки диригентів – як культурних лідерів та інноваторів у сфері хорового мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пучко-Колесник Ю., Скорик А., Шумська Л., Шевчук І. Стиль виконавства сучасного диригента-хормейстера в умовах актуального художнього простору [Електронний ресурс] // Архів Київської національної музичної академії України. 2024. Режим доступу: <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/727>.
2. Чучман В., Патер А., Наїда В. Сучасні диригентські підходи у виконанні класичного репертуару [Електронний ресурс] //

CEEOL. 2024. Режим доступу: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1290123>.

3. Sparks J. A. Transformative singing engagement: a study in cross-cultural leadership and pedagogical implications for choral music education: [dissertation]. Burnaby: Simon Fraser University, 2014. 279 p. Режим доступу: <https://summit.sfu.ca/item/14622>.

4. Martinček P. J. Music and national identity in Central Europe: between the East and the West // Saryn Journal. 2025. Vol. 2, No. 13. P. DOI: 10.59850/saryn.2.13.2025.292. Режим доступу: <https://sarynjournal.kz/index.php/saryn/article/view/292>.

5. Lytvynenko A., Huralna S., Pistunova T. Importance of music in the development of national identity: representatives of both Ukrainian and world musical trends [Електронний ресурс]. SSRN, 2025. Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5292076.

6. Lukovska S. Exploring the composer-performer-teacher role complex in fostering creativity in music education // *Convergências: Revista de Investigaçáo e Ensino das Artes*. 2024. No. 27. P. ISSN: 1646-9054. Режим доступу: <https://convergencias.ipcb.pt/index.php/convergences/article/view/242>.

7. Bermes I. The cultural work of Olga Bench: conductor, musicologist, professor, public figure // *Теорія та історія культури*. 2022. № 23. С. 63–71. DOI: 10.31866/2410-1915.23.2022.260736. ISSN: 2410-1915.

8. Batovska O., Byelik-Zolotaryova N. Modern global trends in the development of choral performance // *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Musica*. 2023. Vol. 68, No. 2. P. 51–65. ISSN: 1221-7146.

REFERENCES

1. Puchko-Kolesnyk, Y., Skoryk, A., Shumska, L., & Shevchuk, I. (2024). Styl vykonavstva suchasnoho dyryhenta-khormeystera v umovakh aktualnoho khudozhnoho prostoru [Performance style of a contemporary choral conductor in the context of the current artistic space]. *Arkhiv Kyivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy*. Retrieved from <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/727>

2. Chuchman, V., Pater, A., & Naida, V. (2024). Suchasni dyrygentski pidkhody u vykonanni klasychnoho repertuaru [Modern conducting approaches in the performance of classical repertoire]. *CEEOL*. Retrieved from <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1290123>

3. Sparks, J. A. (2014). Transformative singing engagement: A study in cross-cultural leadership and pedagogical implications for choral music education [Doctoral dissertation, Simon Fraser University]. Retrieved from <https://summit.sfu.ca/item/14622>

4. Martinček, P. J. (2025). Music and national identity in Central Europe: Between the East and the West. *Saryn Journal*, 2(13). <https://doi.org/10.59850/saryn.2.13.2025.292>

5. Lytvynenko, A., Huralna, S., & Pistunova, T. (2025). Importance of music in the development of national identity: Representatives of both

Ukrainian and world musical trends [Preprint]. SSRN. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5292076

6. Lukovska, S. (2024). Exploring the composer-performer-teacher role complex in fostering creativity in music education. *Convergências: Revista de Investigaçáo e Ensino das Artes*, (27). Retrieved from <https://convergencias.ipcb.pt/index.php/convergences/article/view/242>

7. Bermes, I. (2022). The cultural work of Olga Bench: Conductor, musicologist, professor, public figure. *Teoriia ta istoriia kultury – Theory and History of Culture*, (23), 63–71. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.23.2022.260736>

8. Batovska, O., & Byelik-Zolotaryova, N. (2023). Modern global trends in the development of choral performance. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Musica*, 68(2), 51–65. ISSN: 1221-7146.

Дата першого надходження статті до видання: 16.09.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.11.2025